

Konklúzió

Az orosz cionizmus legjellemzőbb ideológiai vonása annak antiesszencializmusa volt. A nemzetet nem faji, vallási vagy kulturális, hanem szociológiai terminusokban határozta meg. Az orosz cionisták számára a nemzet létezése szociológiai tényként mutatkozott meg. Másképpen fogalmazva, nézetük szerint bármely közösséget megilleti a tisztelet, függetlenül annak érdemeitől vagy hasznosságától.

Juhász Gergely Ákos

SZEMLE***Közép- és kelet-európai népek és országok kapcsolatai*****„Nemzeti licit” a magyar–szlovák kapcsolatokban**

Gyárfášová, Olga: Signal der Mäßigung. Die Parlamentswahlen in der Slowakei 2010. = Osteuropa, 60. Jg. 2010. 8. No. 61–69 p.; Kaps, Carola: Entfremdete Nachbarn. Ungarn und die Slowakei sechs Jahre nach dem Beitritt zur Europäischen Union. = Südosteuropa Mitteilungen, 50. Jg. 2010. 3. No. 81–90 p.; Walther, Rudolf: Ungarn und Slowaken in der Nationalismusspirale = Blätter für deutsche und internationale Politik. 2010. 8. No. 31–34. p.

A 2010 júniusában tartott szlovákiai választások meglepetésnek számító eredményeként Fico nemzeti-populista erőkre támaszkodó baloldali kormányát – a koalíciós társak leszereplésével – újra jobbközép formációk szövetsége válthatta fel. (Kereszténydemokrata Unió, Kereszténydemokrata Mozgalom, Szabadság és Szolidaritás, valamint magyar kisebbségi szerveződésként a Most-Híd; Gyárfášová részéről az arányokat, jellemzőket illető tételes helyzetképpel.) Pozsonyban körülbelül hasonló módon billent át a mérleg, mint a két héttel korábbi prágai választásokon, s nem utolsósorban a cseh minta kölcsönzött erőt a szlovák ellenzéki kampány utolsó erőfeszítései számára. A baloldali koalíció bukása annál váratlanabb volt, mint hogy a magyarországi szomszédságban az április végi választások nyomán szintén újonnan felállt jobbközép kormány első lépéseinek egyike: a kettős állampolgársági törvény elfogadása, amely a győztes pártszövetség régi ígéretéhez híven a határon túli magyarok egyoldalú állampolgári befogadására irányul, a szlovákiai kampány csúcspontjához közeledve külön munícióval szolgált Fico és társai számára. A politikai túlélésében bízó pozsonyi kabinet, hiányolva Brüsszel egyértelmű állásfoglalását, huszonnégy órán belül radikális ellentörvényt szavazott meg, amely vonatkozó esetekben a szlovák állampolgárság megvonását helyezte kilátásba. A választások kimenetele azonban megmutatta: Szlovákiában a többség (még ha csak enyhe többségről volt is szó, egymagában a Smer ma is erős párt) e téren immár nem híve az eszkalációnak, a radikalizálódó MKP helyett a mérsékelt Híd-at választó magyar kisebbség sorait is beleértve. A negatív kampány kontraproduktívnak bizonyult. A magyarországi törvény, sok egyéb dolga között, természetesen az új szlovák kormány számára is kihívás volt és maradt, de hitet tett a kérdés tárgyyszerű kezelése,

illetve a szlovák–magyar ellentétek csillapításának szándéka mellett, és az előd által elfogadott ellentörvény felülvizsgálatát ígérte. A magyar politikai vezetés várakozó álláspontra helyezkedett. A két új kormányfő mindenestre nem omlott egymás karjaiba, és Budapest az MKP-t előnyben részesítő szimpátiákat sem sietett átigazolni a Híd-ra.

A régi keletű magyar–szlovák (vagy az ingerlékenység foka szerint: szlovák–magyar?) szembenállást újra- és újraélesztő lépésként nem a magyar állampolgársági törvény az első és egyetlen: megelőzte például a Fico-kormány kisebbségi irányban kirekesztő, az EB és az EBESZ által is bírált (a Mečiar-féle alapokra, a 90-es évekre visszanyúló) 2009-es nyelvtörvénye, amely magyar viszonylatban hasonló felháborodást szült, mint szlovák szintén a magyar állampolgársági törvény, miközben az ottani, 11 százalékos lakossági arányt képviselő magyar kisebbséget valóságosan is sújtotta. A helyzet körültekintőbb kezelését az új kormány e kérdésben is napirendre vette. A szlovák kormányváltás tehát kilátásokkal kecsegtetett a szomszédal kiéleződött feszültség enyhülését illetően. A gyúanyag azonban ottmaradt a levegőben, amit utána már elsősorban magyarországi részről tartottak életben, ahol a nemzeti doktrína követése tudvalevően éppen a jobboldali politika sajátja az 1918-as határokon túli kisebbségek gondjainak nyomatékos felkarolásával, illetve belföldi viszonylatban az önmagában meglévő Trianon-szindróma melegen tartásával. E ponton maga a Budapesten kormányzó FIDESZ–KDNP szövetség a parlamentbe bejutott, erős szélsőjobboldali párttal került versenybe.

Hogy a nemzeti „kártya” kijátszása az ellenségkép-kergetéssel esetünkben is a gazdasági és szociális válságfolyamatok függvénye, és közvetlenül az EU-integráció zavaraiból fakad, egyébként jól nyomon követhető az események logikájában. Fico és szövetségesei például, miután az EU-csatlakozás nagyívű átalakítását, a Dzurinda-kormány erőfeszítéseit követő „reformfáradtság” a társadalmi többséget 2006-ban a karjaikba lökte, hogy a stabilizált költségvetés rovására megkezdjék szociális ígéreteik valóra váltását, pontosan a globális pénzügyi-gazdasági válság begyűrűzése nyomán vették elő újra a kártyalapot.

*

A magyar–szlovák viták csúcspontján: a két választás között rendezte meg konferenciáját a Tutzingi Evangélikus Akadémiával karöltve a müncheni Súdosteuropa-Társaság (Tutzing, 2010. május 17–18.), hogy a két fiatal EU-tagállam között jó ideje fennálló viták irányát, várható alakulását áttekinthetse. Az eszmecserében magyar, szlovák, német és osztrák szakértők – politológusok, történészek, gazdaságkutatók diplomaták vettek részt, magyar részről: Ágh Attila, Losonczi Miklós, Szarka László; Szlovákia-

ból többek között Jan Gabor diplomata, Grigorij Mesežnikov – Nyilvános Kérdések Intézete (IVO, Pozsony) és Petőcz Kálmán – Fórum Kisebbségkutató Intézet (Somorja) volt jelen. Német, illetve osztrák résztvevőként Kai-Olaf Lang – Stiftung Wissenschaft und Politik (Berlin), Hubert Gehring – a Konrad Adenauer Alapítvány csehországi-szlovákiai közös irodája, Zdenek Lukas – Institut für Internationale Wirtschaftsvergleiche (Bécs), Emil Brix – Ausztria londoni nagykövete, Karl-Peter Schwarz – Frankfurter Allgemeine Zeitung, Wolfgang Aschauer – Chemnitz Műszaki Egyetem kapcsolódott be a munkába. A pályát létszámban és dinamikában egyaránt a „hazaiak” – azaz a németek és a bécsiek uralták.

A konferencia keretében az általános összefüggéseken túl – a társadalmi-politikai polarizálódás a két országban (Lang), a pártrendszer válsága és populista fókuszáltsága (Gehring, Ágh), a globális krízis (Lukas, Losonczi) – a történelmileg terhelt magyar–szlovák viszony, illetőleg az aktuális tendenciák súlyponti témáját vállalta fel Brix és mellette Schwarz. Brix jellemezte a közös királyi magyar időszak alatti szlovák, majd a csehszlovák érabeli magyar kisebbségi sérelmeket, illetve a végletesen megkettőződött történelemképet, amely az enyhültebb szakaszokban kiküldött akadémiai bizottságok egyeztetésképeinek vagy a civil dekonstrukció kísérleteinek egyként szívósan ellenáll. Átfogó egyeztetésre kínált volna jeles alkalmat 1989 politikai átrendeződése vagy még inkább 1992, a szlovák szuverenitás kikiáltásának éve, de az alkalmat a felek elszalasztották. Sőt, 1995-ben a szlovák kultuszminisztérium egy kiadványa vég nélkül sorolta a már korábról ismert vádpontokat Magyarországgal szemben. Ily módon az örökölt érzékenységek tovább mérgezik a szomszédügyi kapcsolatokat, az európai integráció színterén még elengedhetlenebb partneri együttműködés a kisebbségi szindrómák túszává válik. (Ahogy Schwarz referátuma a nyelvtörvény kapcsán magyar oldalon a gyorsuló asszimilálás, a kettős állampolgársági ügyben – mint már régebben a budapesti státustörvényenél is – szlovák részről a kisebbségi autonóm tömbalakítás vagy az esetleges elszakadási kezdeményezések féltelmeit idézi.) Brix meggyőződése: a sérelmi múltat lezáró francia–német együttműködés sikere bizonyítja: következetes és fáradhatatlan munkával, de főként jó szándékkal ezek az ellentétek feloldhatók. Petőcz kiindulásul a folyamatos dialógust ajánlotta a végletes előítéletesség oldására.

A napi kisebbségpolitika útjait illetően a konferencián is előkerült a „kölcsonosság” és – szlovák részről – a „reciprocitás” elve, melyet a magyarországi résztvevő mellett Mesežnikov is segített tisztába tenni. Ha valami biztató a kapcsolatokban, az – a hivatalos érintkezés és kommunikáció sorozatos céltévesztésével szemben – a helyi/regionális együttműködés gyakorlata civil körben vagy ipari-gazdasági szinten (mint például a Kassa-, illetve Miskolc-körzet összefogása esetében).

A Súdosteuropa-Társaság folyóiratának beszámolója csak gyors előzetest kívánt adni az eseményről, a konferenciaanyag közreadása ugyanis előkészületben van. Egyes résztvevők időközben bővebben is kifejtették nézeteiket, így Schwarz a folyóirat soron következő számában. (*Anti-Revisionismus und Anti-Magyarismus an der Donau. = Súdosteuropa Mitteilungen.* 2010. No. 4–5. 118–132. p.)

Amilyen erőteljes kritikát kapott a konferencián egyébként a Fico-kabinet „nemzeti” politizálása, annyira elsikkadt (az itt ismertetett beszámoló tükrében) a budapesti vezetés kettős állampolgársági törvényének nemzet-eszmei hangsúlya. Az új magyar kormányprogramot egészében sem elemezte senki, legfeljebb K-O. Lang vállalkozott kulcsszavas minősítésre, ami szerint Orbán kormányfő újszerű törekvéseit (Orbán Viktor „negyedik kiadását”) „nonkonformista-konzervatív” értelmű kifejezéssel illette – a letűnt bal-liberális éra „technokrata nihilizmusával” szemben, természetesen mindkettőn meglehetősen anomáliát értve. – A kérdésre vonatkozóan egyoldalú logikájával is „hézagpótló” egy másik orgánium idevágó anyaga R. Walther tollából. Cikke szerint az áldatlan szlovák–magyar vita méregfoga az állampolgársági témával kapcsolatosan is abban rejlik, hogy mindkét fél a történeti jogrendet általában felülíró, sovinizmusra hajló etnonemzeti doktrína alapján áll (magyar oldalon ezt a volt Nagy-Magyarországra vonatkoztatott múltszemléletre értve), amivel „önrendelkezéséből” a társnemzet részesedését reflexszerűen kizárja. A nemzeti „önrendelési jog” önmagában megtévesztő fogalma, amely a nemzet-eszme történelmi karrierjének csúcspontján bekerült az ENSZ Általános Emberi Jogok Nyilatkozatának 1966-os kiegészítésébe, eredendően kölcsönviszonylatokra nézve releváns. A budapesti kormány egyoldalúan megalkotott kettős állampolgársági törvénye ugyanakkor a határon túli etnikai kisebbségeket – mintegy Trianon sérelmeit „orvosolva” – önkényes aktussal hozzárendeli a magyar államisághoz. A lépés ártalmatlan „gesztus”-értéke a partnerek szemében messze nem garantált. A „nemzeti önrendelés” ilyen kiterjesztése Walther szerint egyértelműen a nemzetközi jogi normák szellemének megsértése. Ha Brüsszel – Pozsony jogos várakozása ellenére – mégsem reagált, úgy azt minden bizonnyal a Koszovó-esettel kapcsolatos rossz lelkiismerete magyarázza, ahol is a tartomány elszakadását egyszer már ezzel az „önrendelési” joggal igazolta.

Komáromi Sándor

SZEMLE

Kisebbségi politika

A fehér rasszista véleményeket meghatározó környezeti tényezők Angliában

Bowyer, Benjamin T.: The Contextual Determinants of Whites' Racial Attitudes in England = British Journal of Political Science, 39. vol., 2009. no., 559–586. p.

Az angliaihoz hasonló faji sokszínűséget mutató, multikulturális társadalmak egyik kulcsproblémája, hogy az etnikai kisebbségek által sűrűbben lakott területeken élő, a többséghez tartozó polgárok miként élik meg, hogy fajilag és kulturálisan más emberekkel körülvéve kell élniük. Az angliai kisebbségek területi koncentrálódásának köszönhetően könnyen elképzelhető, hogy bizonyos területeken idővel szám szerinti kisebbségbe szorulnak a fehérek. A fehér angol lakosság nagy része számára ugyanakkor a faji együttélés egyelőre a valóság egy távoli szeglete maradt (ha pszichológiailag nem is, földrajzilag mindenképpen). Bowyer tanulmánya az angliai etnikai kisebbségek egyenlőtlen eloszlásának a fehérek rasszista véleményeire gyakorolt hatásait vizsgálja.

Megalapozott-e a félelem, hogy egy terület etnikai sokszínűségének növekedése a rasszista ellenségeskedés felerősödéséhez vezet? Vagy a fehérek és a kisebbség tagjai közötti személyes kapcsolatok hatékonyan rációfolhatnak a pletykákra és mítoszokra, gyengítve a csoportok közötti ellenséges viszonyokat? Bowyer a helyi környezeti tényezők fehér rasszista elméletekre gyakorolt hatásának vizsgálatával próbál választ adni a kérdésekre, 1996–2001 közötti angliai felmérések adataira támaszkodva. A felmérések kérdései a fehér válaszadók rasszista beállítódásának mértékét kutatták, Bowyer pedig a válaszadók lakóhelyének környezeti tényezőiről szóló adatokkal vetette össze az eredményeiket. Bowyer kutatásának eredménye nem csak a különböző angliai etnikumok kapcsolatára világít rá. Számos hasznos információval szolgál a különböző helyzetekben született csoportközi kapcsolatok minőségéről is.

A tanulmány a társadalmi környezet rasszista elképzelésekre gyakorolt hatásáról szóló irodalom áttekintésével kezdődik, külön figyelmet szentelve a kontakt-hipotézist (*contact hypothesis*) és a faji fenyegetés elméletét (*racial threat theory*) érintő tanulmányoknak. Bowyer ezután az angliai rasszista erőszak témakörét érintő kutatások eredményeit vizsgálja.